

компонентою, до того ж не найголовнішою. Слід, проте, констатувати, що спроба втиснути в дану модель безліч орієнтирів і інтересів всіх учасників зовнішньоекономічної діяльності не приводить до позитивних результатів і часто є лише "топтанням на місці". Тим часом досвід низки колишніх соціалістичних країн (насамперед Угорщини і Польщі) свідчить, що, роблячи однозначну ставку на підтримку виробників-експортерів, держава може істотно збільшити обсяг свого валютного експорту навіть у тих умовах, коли виробничий потенціал перебуває у важкому стані й

додаткових вітчизняних ресурсів практично немає. Той самий досвід доводить: після розширення експортних можливостей країни (насамперед за рахунок широкого підключення до цього процесу численних дрібних і середніх підприємств) можна успішно вирішувати й інші завдання, такі, наприклад, як досягнення зовнішньоекономічної збалансованості, розширення імпорту, товарів і послуг і т.д. А ось одночасно реалізовувати всі ці завдання, на наш погляд, неплідно.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Захарченко В. И. Политика научно-технологического развития региона. / В. И. Захарченко., Н. Н. Меркулов. – Одесса : ОЮИ ХНУВД, 2007. - 48 с.
2. Бутенко А. І. Концептуальні засади ефективності інституціонального забезпечення підтримки промислового підприємства. / А. І. Бутенко, І. М. Сараєва. – Одеса : Вид-во ВМВ, 2008. – 117 с.
3. Меркулов М. М. Науково-технологічний розвиток і управління інноваціями : монографія / Під ред. проф. Захарченко В. І. — Одеса : Фенікс, 2008. - 344 с.

УДК 658.589:664 (477)

ВАЛІНКЕВИЧ Н.В. канд. екон. наук, доцент, докторант
Житомирський державний технологічний університет

МАКРОЕКОНОМІЧНІ ВАЖЕЛІ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОГО РИНКОВОГО ПРОСТОРУ

На основі аналізу наукових праць узагальнено та розглянуто макроекономічні важелі модернізації підприємств, визначено подальші шляхи їх ефективного розвитку та функціонування.

Ключові слова: підприємства харчової промисловості, конкурентоздатність, розвиток, планування, продовольча безпека, імпорт, експорт продукції.

Based on analysis of scientific papers are summarized and discussed macroeconomic levers modernization, identified ways to further effective development and operation.

Keywords: enterprises of food industry, competitiveness, development, planning, food safety, import, export products.

Вступ. Функціонування економіки країни неможливо без створення ефективного механізму продовольчої безпеки, який передбачає розвиток продовольчого комплексу, здатного в умовах глобалізації забезпечити потреби населення у продуктах харчування та виробляти високоякісну конкурентоспроможну продукцію [1, с. 3]. За таких умов подальший розвиток підприємств харчової промисловості визначає соціальний клімат у суспільстві, сприяє створенню нових робочих місць, дає можливість ефективно функціонувати суміжним галузям і, саме головне, забезпечує продовольчу безпеку країни.

Підприємства харчової промисловості України в останні роки господарювання забезпечили помітне зростання виробництва продукції, хоча, водночас, зберегли ризик надійного забезпечення населення країни продовольством за доступними для нього цінами. Такі ризики обумовлені, перш за все, низьким рівнем доходів сільськогосподарських товаровиробників в умовах диспаритету цін, різкими стрибками

цін на сільськогосподарську сировину та продовольство, нестабільним характером функціонування всього агропродовольчого ринку та збільшення частки імпорту продовольчих товарів. Останнім часом на внутрішньому ринку продовольства спостерігається зростання цін на окремі види товарів, що обумовлено, на нашу думку, рядом причин: зростанням закупівельних цін на сільськогосподарську продукцію (хоча товаровиробники цієї продукції не спроможні підвищувати ціни адекватно до зростання своїх витрат), збільшенням виробництва біопалива, підвищенням світових цін на продукти харчування, постійно зростаючими витратами виробництва у порівнянні з отриманою виручкою, нерозвиненою ринковою інфраструктурою в ланцюгу «товаровиробник-споживач», де в умовах руху товару вартість продукції збільшується майже у два рази. Монополізм таких посередників, на наш погляд, можливо усунути за рахунок обмеження торгівельної надбавки на товари, яка не має перевищувати 15 відсотків. Доцільно було

б звернути увагу на роль, значення та відновлення споживчої кооперації, яка в деяких розвинутих країнах займає одне з провідних місць у розвитку економіки.

Вагомий внесок у розвиток визначення пріоритетів стратегії розвитку управління галузями здійснили такі вчені-економісти, як О.М. Алімов, О.І. Амоша, М.П. Бутко, В.М. Геєць, А.М. Федорищева. Зокрема, практичні положення оцінки та аналізу, дослідження ефективного розвитку та функціонування на різних етапах підприємств харчової промисловості відображені у працях вітчизняних авторів: П.П. Борщевського, О.Б. Бутнік-Сіверського, Л.В. Дейнеко, А.О. Заїнчковського, Д.Ф. Крисанова, І.І. Лукінова, М.П. Сичевського, Г.М. Тарасюк, Л.Г. Чернюк та багатьох інших дослідників. Разом з тим, наукові здобутки з питань визначення макроекономічних важелів модернізації підприємств харчової промисловості є фрагментарними, що зумовлює необхідність їх поглибленого дослідження.

Постановка завдання. Метою дослідження є вивчення макроекономічних важелів модернізації підприємств харчової промисловості в умовах глобального ринкового простору та визначення подальших перспектив розвитку з урахуванням їх взаємодії.

Результати. Харчова промисловість - це високо конкурентний бізнес, який має мінливого споживача, який змушує найбільш точно визначати, розширяти асортимент продукції та, зрозуміло, його виробництво. Академік В. Геєць пише, що «на думку 81,5% населення, бізнес приносить вигоду власникам за рахунок працівників. При цьому багато людей в Україні одержують прибуток, значно менший від того, на який заслуговують» [2, с. 15]. Автор статті цілком розділяє і підтримує таку думку. З огляду на розвиток проблеми глобальної конкуренції продовольча безпека пов'язується із постійним зростанням ціни на сільськогосподарську сировину і, таким чином, відповідно, й на продукти харчування. Таке зростання, ми вважаємо, спричинено за рахунок збільшення обсягів споживання продуктів харчування в таких країнах, як Китай та Індія, посилення дисбалансу через значне збільшення переробки сільськогосподарської сировини на біопаливо.

Біокліматичні умови нашої країни дають можливість збільшувати обсяги виробництва та забезпечувати населення якісною продукцією, тому необхідно розуміти, що стратегічним завданням цієї галузі є експорт продовольчої продукції. Є всі підстави стверджувати, що потенціал вітчизняного сільського господарства, який, на наш погляд, належним чином не оцінений, дозволяє вивести нашу країну на продовольче самозабезпечення та налагодити експорт, водночас утримуючи лідируючі позиції в міжнародній торгівлі продовольством і, до того ж, вирішуючи проблему боротьби з голодом у бідних країнах світу. За таких умов потребує ефективного вирішення ряд питань, таких як: вивід продовольчих галузей на новий технологічний та технічний рівень, створення експортної інфраструктури, вдосконалення механізмів фінансової допомоги виробникам продовольства. Крім цього, створення системного підходу в несприятливих умовах стрімкого зростання цін (за останні місяці

світовий ринок продовольства подорожчав на 25 відсотків) дасть можливість стабілізувати державну підтримку, підвищити конкурентоспроможність сільськогосподарської продукції на зовнішніх ринках та регулювати експорт. Настав час і для нашої країни експортувати не зерно, а продукти його переробки. Наприклад, як Казахстан, який експортує на ринок арабських країн не зерно, а борошно. Але варто пам'ятати, що доля імпортного виробництва на вітчизняному ринку не повинна перевищувати пороговий рівень продовольчої безпеки країни. Проте очевидно, що лише створення умов для розвитку сільського господарства, стимулювання виробництва, підвищення ефективності його функціонування стануть ключовим моментом виходу на світові продовольчі ринки. Дану проблему посилює і ситуація на вітчизняному ринку цукру, де торгові оператори заробляють у літку на значному підвищенні ціни, проте заводам залишається лише 1 гривня 60 копійок з кожного кілограму цукру. А цукрова промисловість є стратегічною, оскільки цукор використовують у виробництві продуктів харчування, а також фармацевтичній та хімічній промисловості. Велика кількість посередників, які заробляють майже половину від ціни, яку сплачують споживачі за кілограм цукру, неминуче призводить до збільшення ціни продукту, а самі виробники змушені працювати з низьким рівнем рентабельності та скорочувати площі посівів цукрового буряка, що і призвело до банкрутства велику кількість вітчизняних заводів. Підприємства аналізують рентабельність свого виробництва продукції для оперативного реагування при формуванні та зміні ціни, постійно здійснюють факторний аналіз, моделюючи різні ситуації. Такими діями адміністрація заводів прагне оптимізувати витрати підприємства, мінімізувати трудозатрати. Проте сільськогосподарські виробники отримують порівняно низькі доходи, тому не мають можливості скористатись дієвими економічними механізмами та стимулами, не спроможні здійснити не лише розширене, а й просте відтворення. Розглянемо витрати у структурі формування ринкової ціни на цукор: 32% припадає на бурякосіючі господарства, які безпосередньо вирощують цукровий буряк. У них на вартість насіння віднесено 15-18 % затрат, на заробітну плату – 3%, на виробничі та адміністративні витрати – 3%, на транспортування та зберігання відповідно 3,5 і 3%. У виробництві цукру цукровим заводам нараховують 16-20%, з яких транспортування та зберігання 3,5-5%, заробітна плата складає 2-4%, а виробничі витрати та адміністративні – 8-10%. Інша ситуація складається у торговельній мережі, на яку віднесено 18-24%: адміністративні витрати складають 4-20%, зберігання – 1,5-5%, а на заробітну плату приходить 3-10%.

Крім цього, через усі зазначені й частково інші проблеми, в сучасних умовах відбулось порушення балансу економічних інтересів виробників, споживачів та торгових організацій. Зазначимо, що майже 80% товарообігу припадає на торговельні організації, серед яких питома вага великих супермаркетів сягає майже 45-55% внутрішнього ринку. Отже, на наш погляд, з метою зниження собівартості цукру заводам необхідно збільшити обсяги виробництва, але на да-

ному етапі у виробника виникає потреба в оборотних коштах, яких, звісно, не вистачає. Очевидно, що в результаті, вітчизняні продовольчі товари не конкурентоздатні по відношенню до імпортних, де магазини теж встановлюють високий рівень торгівельної надбавки, знижуючи, таким чином, економічну доступність його для значної долі споживачів. З огляду на такий розвиток цукрової галузі відмітимо, що посівні площі цукрового буряка в Україні скоротились на 1280 тис. га, або на 77,6%, які у 2010 році становили 370 тис. га у порівнянні з 1985-1990 роками, де зазначений показник сягнув 1650 тис. га. Обсяги виробництва цукру у зазначеному періоді скоротились на 3,5 млн. т, або на 70%, а урожайність цукрового буряка у 1985-1990 роках склала 43 млн. т проти 10 млн. т у 2010 р. (зменшення на 33 млн. т, або на 76,7%) [3]. Стрімке зростання ціни на даний продукт можливе і за рахунок інших показників: росту інфляції, збільшення грошової маси у споживача, зростання світових цін та цін на енергоносії, спекулятивні наміри посередників та торговельної мережі. За таких умов собівартість виробництва значно нижча ціни, за якою заводи вимушені продавати цукор посередникам. Виникає замкнуте коло, яке спроможна розірвати, на наше переконання, лише державна підтримка товаровиробника. Утім, державне регулювання економіки повинно сприяти втіленню лише оптимальних рішень, оскільки втрати суспільства від потенційно необґрунтованих рішень та розпорядчих заходів набагато збільшуються. Очевидно, що реалізація економічних функцій держави загалом здійснюється шляхом наступних напрямів соціально-економічної політики за допомогою таких дієвих механізмів, як: бюджетного, фіскального, грошово-кредитного, соціального, цінового, інвестиційного. Через виконання всіх своїх функцій (забезпечення економіки необхідною кількістю грошей, формування правових засад функціонування економіки, усунення від ринкового саморегулювання, перерозподіл доходів) держава забезпечує людей обов'язковими товарами, у тому числі корисними для споживачів [4, с. 9-12, 39]. Таким чином, стратегічною метою розвитку галузі є підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції, збереження середнього рівня її рентабельності. Це набуває особливої актуальності в умовах погіршення цінової кон'юнктури на світовому ринку по головним видам сільськогосподарської продукції – молока, цукру, зерна.

Найголовніше те, що процес планування в харчовій промисловості повинен бути максимально точним, враховувати специфіку галузі (технологічні нормативи продукції, сезонність, запаси сировини та товарів на початок і кінець планового періоду). Як правильно визначити стратегію розвитку підприємства, оцінити його наявний ринок конкурентних продуктів і необхідні фінансові ресурси та джерела їх отримання, скласти модель реальних грошових потоків, раціонально спланувати виробничу програму, здійснити оцінку економічної ефективності реалізації бізнес-планування за системою показників оцінки пропонують вітчизняні автори Гетало В.П., Гончаров Г.О. та Колісник А.В. [5, с. 5-6]. Разом із тим, сутність планування діяльності підприємств харчової

промисловості та основні проблеми і перспективи розвитку їх потенціалу більш детально розглянула Г.М. Тарасюк, яка зазначає, що «планування потенціалу підприємства – це системний процес управління наявним потенціалом та його розвитком, який передбачає визначення реальних можливостей та здатностей підприємства, розробку найкращих методів і способів їх використання, планування їх розвитку для досягнення поставлених цілей» [6, с. 39]. Крім цього, автор чітко та досить вдало визначає процес планування діяльності підприємств харчової промисловості як «системний процес управління підприємством (при поєднанні усіх визначених теорією та практикою планування концептуальних підходів: процесного, системного, ситуаційного, синергетичного тощо), процес передбачення майбутнього, розробки та обґрунтування цілей та завдань, визначення найкращих методів і способів їх досягнення при ефективному використанні усіх складових наявного потенціалу підприємства, встановлення їх взаємодії та забезпечення його розвитку» [7, с. 10]. Такий підхід дає можливість практичної реалізації підвищення рівня управління та ефективного функціонування підприємств харчової промисловості, забезпечуючи, таким чином, необхідну добову потребу населення в здоровому харчуванні та їх поступовий висхідний розвиток в умовах жорстокої конкуренції на вітчизняному та світових ринках. Крім цього, в питанні контролю цін на сировину успішні або рентабельні підприємства застосовують бюджетування та чітке визначення стратегічних цілей, за допомогою яких розробляється система для планування виходячи з реальних показників. Розрахунок обсягу закупівель та потреб у ресурсах здійснюється виходячи з нормативів та цін на ринку, одразу розглядається запланований грошовий потік, тому своєчасна достовірна інформація про накопичені дані фінансових взаємовідносинах з контрагентами дозволяє приймати необхідні управлінські рішення. Утім, процес бюджетування має включати та передбачати наявні обмеження по пропозиції сировини, умови роботи з постачальниками, пов'язувати дані аналізу загального стану процесу з існуючими умовами мінливого зовнішнього середовища, дозволяючи, таким чином, оперативно отримати інформацію про оборотність та рентабельність продукції, тобто ефективно управляти її асортиментом, а також обов'язково враховувати особливості організації виробничого процесу підприємств. Основними принципами організації виробничого процесу харчової промисловості є: пропорційність, диференціація, комбінування, концентрація, спеціалізація, універсалізація, стандартизація, паралельність, прямоточність, безперервність, ритмічність та автоматичність [8]. Серед недоліків виробничого процесу галузі можливо виділити наявність застарілого обладнання, великі витрати на транспортні послуги та електроенергію, що значно збільшує собівартість продукції. Водночас, сутність організації виробництва полягає у створенні умов для раціонального ведення технологічного процесу, в основі якого необхідно: вибрати оптимальну структуру виробництва; забезпечити точність виробництва та послідовність здійснення технологічних процесів; правильно встановити обладнання та, най-

головніше, провести організаційно-економічну модернізацію, яка дозволяє, на наше переконання, підвищити фінансові результати діяльності підприємств, покращити якість продукції та відкриває перспективи для ефективного розвитку на підприємствах.

Висновки. Довгострокові плани уряду призвели до нагальної необхідності розвитку вітчизняної харчової галузі з метою не лише задоволення внутрішнього попиту, але й забезпечення експортних поставок окремих видів продукції на перспективу в умовах зростаючої глобалізації. Необхідно розуміти, що залежність від імпорту в окремих видах продовольства суттєво знижує продовольчу безпеку України - великі обсяги імпортованого продовольства за раху-

нок продажу власних ресурсів забезпечує процес безпосереднього фінансування закордонних товаровиробників. Отримуючи такий імпорт, як правило, розраховуємося вітчизняними природними ресурсами, які, на жаль, є вичерпними, послаблюючи таким чином своє політичне та економічне становище на світовому ринку, сприяючи опосередковано «захопленню» внутрішнього агро і продовольчого ринку закордонними виробниками продуктів харчування.

Перспективи подальших наукових досліджень будуть спрямовані на визначення тенденцій розвитку та сучасного стану підприємств галузі з метою запровадження на них організаційно-економічної модернізації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Дейнеко Л. В. Продовольчий комплекс України : стан і перспективи розвитку : [монографія] / [Л. В. Дейнеко, А. О. Коваленко, П. І. Коренюк, Е. І. Шелудько та ін.]. – К. : Наукова думка, 2007. – 276 с.
2. Геєць В. Ліберально-демократичні засади : курс на модернізацію України / В. Геєць // Економіка України. – 2010. - № 3. – С. 4-20.
3. Національна асоціація цукровиків України «Укрцукор». - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.sugarua.com>
4. Чистов С. М. Державне регулювання економіки : навч. посібник / [С. М. Чистов, А. Є. Никифоров, Т. Ф. Куценко та ін.] – К. : КНЕУ, 2000. – 316 с.
5. Гетало В. П. Бізнес-планування : навч. посібник / В. П. Гетало, Г. О. Гончаров, А. В. Колісник. – К. : «Видавничий дім «Професіонал», 2008. – 240 с.
6. Тарасюк Г. М. Потенціал підприємств харчової промисловості Житомирської області : основні тенденції та планування розвитку : [монографія] / Г. М. Тарасюк. – Житомир : ЖДТУ, 2008. – 277 с.
7. Тарасюк Г. М. Управління плануванням діяльності підприємств харчової промисловості : автореф. дис... д-ра екон. наук: 08.00.04 / Г. М. Тарасюк. - Нац. ун-т харчових технологій. – К., 2009. – 37 с.
8. Економіка підприємства : навч. посіб. / О. О. Гетьман, В. М. Шаповал. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.com.ua/15840720/ekonomika/ekonomika_pidpriyemstva_-_getman_oo.

УДК 330.31:658.27:334.716:664

ВИШНЕВЕЦЬКА О.В., молодший науковий співробітник
ННЦ "Інститут аграрної економіки", м. Київ

ДИНАМІКА ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

У статті розглянуто динаміку виробництва, обсяги введення основних засобів, динаміку зношувально-відтворювальних процесів та аналіз інвестиційно-інноваційної діяльності підприємств харчової промисловості.

Ключові слова: харчова промисловість, основні засоби, знос, інвестиції, оновлення, інноваційна діяльність.

The article examines the dynamics of production volumes of input of fixed assets, depreciation and dynamics of reproductive processes and analysis of investment and innovation activities of food industry.

Keywords: food processing, fixed assets, deterioration, investments, updating, innovative activity.

Вступ. Харчова промисловість України є одним із системоутворюючих елементів національної економіки. Сьогодні харчова промисловість входить в першу п'ятірку галузей по наповненню державного бюджету, посідає перше місце за обсягами виробництва продукції в структурі промислового виробництва України, а частка харчової промисловості в загальному обсязі реалізації продукції промисловості протягом 2004–2008 років коливалась в межах 15–16%, у 2009 р. склала 19,8% [1].

Останнім часом розвиток харчової промисловості в Україні характеризується різким зниженням технічного рівня виробництва, спрацюванням знярядь праці, скороченням обсягу і асортименту продукції, погіршенням її якості, затуханням інвестиційного та інноваційного процесів, витісненням вітчизняних харчових продуктів з внутрішнього і зовнішнього ринків продовольчих товарів, зменшенням обсягів надходжень до бюджету та валютних надходжень в країну від експортних операцій галузі.